

SLUČAJNA PALEOLITSKA NAJDBA

MITJA BRODAR

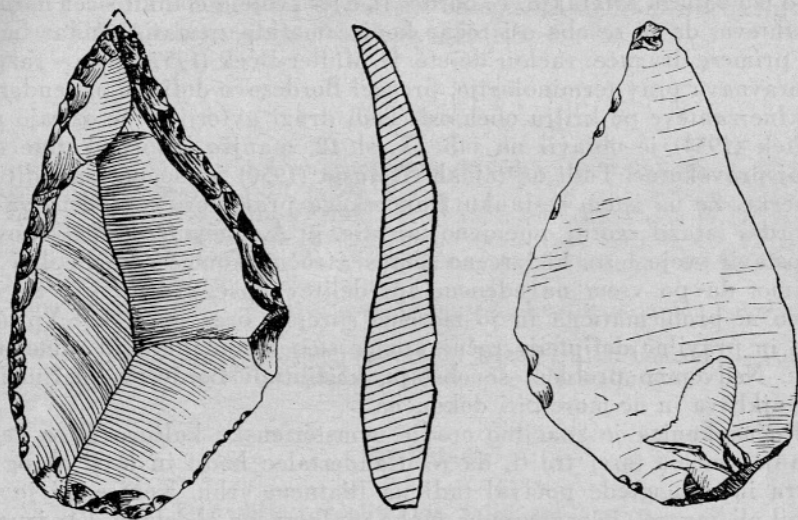
Cesta iz Rimskih Toplic proti Planini je speljana do Jurkloštra po zelo ozki soteski ob potoku Gračnici. Šele malo dalje, pri vasi Marofu, postanejo pobočja položnejša in se dolina precej razširi. Na severnem pobočju nad Marofom leži močno razprostrta vas Blatni vrh, ki jo sestavlja več zaselkov. Precej zahodno, že nad Pojerjem, stoji samotna hiša št. 38. Lastnik hiše in nekaj sveta okoli nje, tovariš Defar Branko, je pri rigolanju njive našel februarja 1960 nenavaden kamen, ki je zbudil njegovo pozornost. Ob prvi priložnosti ga je nesel v Mestni muzej v Celju in pokazal kustosu A. Bolti. Ta je v prepričanju, da gre za orodje iz stare kamene dobe, o najdbi obvestil Sekcijo za arheologijo SAZU. Artefakt je sedaj last Mestnega muzeja v Celju, kateremu se lepo zahvaljujem, da mi ga je dal na razpolago za objavo.

Pobočje severno nad Marofom se pod strminami apnenčastega Voluša razmeroma naglo vzdiguje. Z gozdom je obraslo le deloma, sicer pa je tu precej travnatih površin in sadovnjakov. Med Veliko Špico (787 m) in dolgo razpotegnjenim grebenom Blatnega vrha pridemo v sedlo s kapelico, preko katerega pelje pot na drugo stran v dolino potoka Mišnice. Še na južni strani, nedaleč pod sedlom, izvira predvsem v času deževja studenec, od katerega se vleče proti dolini erozijski jarek. Po njem odteka voda iz studenca pa tudi s pobočja na obeh straneh v potok Gračnico. Le okrog 10 m vzhodno od studenca se pod hišo tovariša Defarja razprostira njiva, kjer je bil najden artefakt. Najdišče ($46^{\circ} 6' 56''$ sev. šir. in $15^{\circ} 21' 2''$ vzhodno od Greenw.) leži v nadmorski višini 480 m.

Lastnik njive izravnava terasasto precej strmo zemljišče in koplje pri tem globoko v sivo glino, pokrito le s tenko plastjo humusa. Naplavljenja je nedvomno z višjega sveta. Posebne plastovitosti ali različnih plasti ni opaziti. V njej je v globini 1,50 m pod površjem ležal najdeni artefakt. Približno v isti globini ali nekaj višje je tovariš Defar našel tudi še nekaj drugih kremencev, ki pa niso bili tako izrazito oblikovani. Ker se mu niso zdeli pomembni, jih ni ohranil. Zanimiva je njegova izjava, da je tu in tam na istem prostoru naletel tudi na koščke lesnega oglja, ponekod celo v precejšni količini. Le o kosteh ni bilo nobenega sledu.

Artefakt je izdelan iz kremenastega skrilavca. Njegova zrnatost je zelo drobna, tako da jo moremo komaj opaziti. Zaradi obilice železovih oksidov je bolj temno rjavordeče barve. Površina artefakta ni nikjer dovolj globoko poškodovana, tako da vidimo pravyh naprav le barvo patine.

Artefakt (glej sliko) je tako prepričljivo oblikovan, da o njegovi artificialnosti in celo o njegovi paleolitski starosti ne more biti dvoma. Odbitek je 6,8 cm dolg, 3,9 cm širok in 0,9 cm debel. Na dorzalni strani je videti negative več prejšnjih odbitkov. Ventralna stran je popolnoma gladka, bulbos precej poudarjen. Na njem je vidna retuša, ki nastane mnogokrat že pri samem odbitju. Gre v bistvu za širok odbitek, ki ima obliko precej razpotegnjenega trapezoida. Ob najkrajši stranici je baza odbitka, zato se podolžna os artefakta ne ujema z osjo nastanka, temveč oklepa z njo kot skoraj 30° . Večji del bazalne ploskve je gladek, vendar se zdi, da je bila

Ročna konica iz Jurkloštra
Pointe moustérienne de Jurklošter

baza vsaj nekoliko že vnaprej pripravljena. Tak postopek, če je tipično izveden, povzroči fasetirano bazo. Obe najdaljši stranici, ki tvorita tudi konico artefakta, sta retuširani po vsej dolžini. Retuša je deloma sicer strma, vendar posamezne retuše niso ozke in nameščene vzporedno. Pri retuširanju so odletavale v glavnem bolj široke luske in je vsaj na levi ostrini tehnika stopnjevitega retuširanja dobro vidna. Ostrini nista povsem ravni, temveč je le leva rahlo konveksna, nasprotno pa desna malce konkavna. Čeprav se približujeta ena drugi v dovolj ostrem kotu in bi mogli tvoriti ostro in prebojno konico, vidimo, da temu ni tako. Artefakt se terminalno zaključuje razmeroma topo. Pri podrobnem pregledu moremo opaziti na ventralni strani, kjer sicer ni nobenih obrobni retuš, ob konici poškodbo, ki je ne moremo imeti za namerno poškodbo. V prvotnem stanju je bila konica nekoliko daljša in bolj priostrena. Po nesreči ali zaradi premočnega udarca ob trd predmet je ostra konica odletela, s čimer je bila prizadeta osnovna funkcija artefakta. Toda oba retuširana robova so mogli še naprej odlično uporabljati za strganje. Zdi se, da je paleolitski lovec z malenkostnim popravilom odlomljene konice celo poskusil ustvariti miniaturno praskalo. Na risbi je črtkano nakazana prvotna oblika artefakta.

Pri tipološki opredelitvi artefakta je treba upoštevati prvotno obliko, torej tisto, kakor je bil izdelan. Da gre v našem primeru za ročno konico moustérienske kulture, se ni težko odločiti. Toda ob tej priložnosti je omeniti, da je terminus »ročna konica« eden od najslabše definiranih, kakor pravi F. Bordes (1954).

Po stari definiciji H. Obermaierja (1927) je ročna konica bolj ali manj trikotne osnovne oblike, retuširana včasih po vsej zgornji strani. Da je pri tako ohlapni formulaciji mogoče imeti za ročno konico tudi marsikaj drugega, je jasno. Na našem primerku vidimo, da se os odbitja ne krije z osjo izdelanega artefakta. F. Bordes (l. c.) v svojem članku sicer naravnost ne zahteva, da bi se obe osi ročne konice morali ujemati, vendar imenuje take primere drugače: *racloir déjeté*. H. Müller-Beck (1957/58) je v razpravi, ki obravnava prav terminologijo, prevzel Bordesovo definicijo, vendar brez direktne zahteve po kritju obeh osi. Tudi drugi avtorji se ne ozirajo na to. G. Riek (1934) je objavil na tab. IX, sl. 12, manjšo konico, katere osi so skoraj pravokotne. Tudi na tablah A. Rusta (1950) je mogoče zaslediti take primerke. Že na istem sestanku francoskega prahistoričnega društva, kjer je Bordes izrazil zgoraj omenjeno mnenje, je A. Cheynier (1954) ugovarjal in postavil svojo tezo, ki izrečno dopušča ročne konice z različnimi osmi. Menimo, da po vsem navedenem opredelitev našega artefakta za ročno konico ni problematična in jo moremo sprejeti brez pridržka. Vprašanja jasne in pravilne definicije ročne konice smo se dotaknili tu samo mimogrede. Nedvomno problem še obstaja, kajti tudi Bordesova definicija je pomanjkljiva in ne more biti dokončna.

Ročna konica je značilno orodje moustérienske kulture. Brez večjega tveganja smemo torej trditi, da je neandertalec hodil in lovil okrog Jurkloštra in mimogrede počival tudi na Blatnem vrhu. Konica, ki jo je tu izgubil ali zavrgel, je razmeroma tenka in dovršeno obdelana, kar izpričuje že precejšnji višek moustérienske kulture.

Na Kozjanskem doslej nismo poznali nobene paleolitske postaje. Na tako možnost je opozarjala le Glija jama pri Planini, v kateri so še pred zadnjo vojno ugotovili številne močno manganizirane kostne fragmente jamskih medvedov. Sedaj je najdba na Blatnem vrhu prvi dokaz, da je bilo tudi to področje naše zemlje že v davni dobi naseljeno. Iz širšega okoliša pa poznamo že več postaj, ki so vsebovale izdelke moustérienske kulture. Tu mislimo predvsem na blizu naše meje ležeče hrvaške postaje Krapino, Vindijo in po zadnji vojni odkrito Veternico. V vseh teh postajah je mogoče najti artefakte, ki so naši ročni konici vsaj po načinu obdelave zelo blizu. Slovenske štajerske postaje pripadajo v glavnem že aurignaški kulturi. Omenili bi pa posebej Njivice pri Radečah, kjer kaže odkrita kamena industrija še moustérienski vpliv. Pač pa imamo na Krasu v B-kulturi Betalovega spodmola nekaj zelo podobnih primerkov. Seveda so tipološke primerjave utemeljene le tedaj, če imamo dovolj velike serije artefaktov. Ker nam je z Blatnega vrha na razpolago samo en primerek, čeprav zelo značilen, je vzporejanje z B-kulturo Betalovega spodmola samo hipotetično. V nekoliko širšem smislu prihajata v poštev še bolj zahodno ležeči moustérienski najdišči Črni Kal in jama Pod Kalom.

Slučajna najdba posameznega artefakta navadno ne more dati važnejših znanstvenih dognanj in jih tudi na Blatnem vrhu nismo dobili.

Važno pa je, da moremo na tej osnovi računati z bodočimi odkritji postaj, v katerih so se paleolitski lovci zadrževali dalj časa. Zato smo se tudi odločili za sondiranje v našem najdišču najbližji jami, v Štorasti peči ob potoku Mišnici v Mišjem dolu. Jama leži v kremenovem peščenjaku. Okrog njenega vhoda in na jamskih stenah je videti negative mlinskih kamnov, ki so jih nekoč tu izrezovali. V sondi se je v globini 1,50 m razločno pokazal tak odtis, nato pa skoraj 3 m globoko še drug. V tej globini smo domala že dosegli gladino potoka, ki teče onkraj kolovoza pod jamo. Ker se je tudi izkazalo, da ves sediment sestavljajo le delovni odpadki, je bilo jasno, da je jama v celoti ali pa vsaj v večjem obsegu le umetna tvorba in ne bi imelo nadaljnje izkopavanje nobenega smisla več.

Literatura

- Bordes F. (1954), *Notules de typologie paléolithique*. — Bulletin de la Société Préhistorique Française, T. LI, p. 336, Paris.
- Cheynier A. (1954), *Observations présentées en séance par le Dr A. Cheynier*. — Bulletin de la Société Préhistorique Française, T. LI, p. 339, Paris.
- Müller-Beck H. (1957/58), *Zur Bezeichnung paläolithischer Artefakttypen*. — Alt-Thüringen III, p. 146, Weimar.
- Obermaier H. (1927), *Moustérien*. — Ebert M., *Reallexikon der Vorgeschichte*, p. 517, Berlin.
- Riek G. (1934), *Die Eiszeitjägerstation am Vogelherd im Lonetal*. — Tübingen.
- Rust A. (1950), *Die Höhlenfunde von Jabrud*. — Neumünster.

RÉSUMÉ

Trouvaille paléolithique, faite par hasard

Dans le village de Blatni vrh près de Jurklošter en Slovénie, on a au mois de février en 1960 au cours de la cultivation des champs, trouvé dans de l'argile grise à 1 mètre et demi de profondeur, un outil de quartz et tout autour des débris de charbon. Pas d'autres indications. Il s'agit d'une pointe moustérienne et appartenant par sa forme au Moustérien évolué. Le gisement est situé dans le domaine où jusqu'à l'heure présente il n'y a pas eu de stations paléolithiques. On trouve des pointes du type égal dans quelques stations de la Croatie voisine et au Karst du côté de la Slovénie occidentale. L'action effectuée par la sonde à Štorasta peč, grotte située dans le voisinage, n'a rien mis au jour.